

Lesehefte

Tema 2 Stabsmetodikk

Forholdet mellom stabsmetodikk og vitenskapelige forskningsmetoder

Noen hovedtrekk ved forholdet mellom stabsstudien og forskningsmetode

- 4. utgave -

Glenn-Egil Torgersen

Forord

Offiserer som har tatt fag ved høgskole- og universiteter har møtt problemløsningsmetoder som ved første øyekast kan virke noe forskjellig fra den de kjenner fra stabsstudien. Sivilister utdannet ved høgskoler og universitet har etter hvert bidratt med undervisning, veiledning og sensorvirksomhet ved ulike fag og nivå i Forsvaret. Disse har da møtt stabsstudien, som ved første øyekast kan virke forskjellig og uvant for dem.

Dette kompendiet har som mål å klargjøre sammenhengen og forholdet mellom de to tilnæringsmåtene; stabsstudiemodellen og det vi kan kalle for vitenskapelig forskningsmetode. Det finnes imidlertid flere vitenskapelige forskningsmetoder, i særlig grad avhengig av fagtilhørighet. Stabshåndboka (TJ 13-1, 2003) nevner spesielt samfunnsvitenskapelige metode, og dette leseheftet fokuserer derfor på forholdet mellom denne metodiske tilnærmingen og stabsstudien.

Samfunnsvitenskapelig metode brukes innen statsvitenskap, pedagogikk, organisasjons- og ledelsesfag, psykologi og andre beslektede fag. I særlig grad skal vi bruke Ottar Hellevik (1999) og Dag Ingvar Jacobsen (2000/20003) som referansegrunnlag for denne metoden. Helleviks bok *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (Hellevik 1999) ble brukt som grunnbok i Tema 1, kull 1-4, mens Jacobsens *Hvordan gjennomføre undersøkelser: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* er brukt fra og med kull 5. Fordi Tema 2 fortsatt har studenter som har brukt Hellevik i Tema 1 er referansene til Helleviks bok fortsatt med i dette heftet.

I det følgende brukes derfor forskningsmetode synonymt med samfunnsvitenskapelig forskningsmetode. I dette inngår både kvalitative og kvantitative metoder. Dette studieheftet skiller ikke mellom disse. Årsaken til at Jacobsen kom inn som grunnbok er at Jacobsen har både kvantitative og kvalitative metoder mellom de samme permene, mens Hellevik krevde egen litteratur i kvalitativ metode.

Studieheftet er utviklet med tanke på FSTS/Grunnstudiet – modul 1, tema 2 – stabsmetodikk (6 studiepoeng). Stoffet kan også være aktuelt for andre med tilsvarende bakgrunn som har undervisnings- og utredningsoppgaver i Forsvaret. Forutsetningen er likevel at leseren har kjennskap til stabsstudien og forskningsmetode tilsvarende pensum til Tema 1 ved Grunnstudiet.

Det anbefales at leseren har både stabshåndboka og aktuell forskningsmetodisk litteratur foran seg under arbeidet med dette studieheftet. Stoffet fremstilles konsentrert, med bruk av begreper og faguttrykk fra stabsstudien og forskningsmetode uten at disse er nærmere forklart. En kort oversiktlesing av pensum fra Tema 1 anbefales derfor før en går i gang med leseheftet.

Denne justerte utgaven er 4. utgave av heftet, og vi har her justert etter tilbakemeldinger fra fire kull. I tillegg er det lagt inn korte refleksjonsspørsmål i teksten. Disse er merket:

Meningen er her at du skal stoppe litt opp og tenke etter med utgangspunkt i spørsmålet. Det kan her også være lurt å diskutere med andre.

Jeg er svært takknemlig for tilbakemeldinger og tips om flere nyanser eller erfaringer knyttet til forholdet mellom stabsstudien og forskningsmetode. Målet er at dette studieheftet stadig skal revideres i takt med tilbakemeldinger og eventuelle revideringer knyttet til stabsstudien eller forskningsmetode.

Lykke til med studiet!

Ultimo mars 2004
Fredriksten festning og Akerhus festning,

Glenn-Egil Torgersen
Førstelektor,
fagansvarlig tema 2, FSTS/Grunnstudiet

Kommentar til 4. utgave (primo januar 2011): *Stabshåndbok for Forsvaret* (TJ 13-1) er pr. 01.06.2010 erstattet med *Håndbok i stabstjeneste for Forsvaret* (ISBN 978-82-92566-05-3). Det er ingen endringer av betydning med hensyn til stabsstudiemetodikkens prinsipper, slik at dette kompendiet beholder sin faglige relevans også i forhold den nye håndboken.

Glenn-Egil Torgersen

Innhold

1. Stabsstudien som arbeidsform	5
1.1 Stabsstudie – avansert saksbehandling.....	5
1.2 Saksgangen ved stabsstudier	5
1.3 Forholdet mellom stabstudie og forskningsmetode	6
1.4 Analyse av forholdet mellom stabstudie og forskningsmetode.....	7
2. Samsvarsanalyse	9
2.1 Produktfunksjon	9
2.1.1 Stabsstudien	9
2.1.2 Forskningsmetode	10
2.1.3 Forholdet mellom stabstudie og forskningsmetode i lys av produktfunksjon	12
2.2 Prosedyrer	13
2.2.1 Stabsstudien	13
2.2.2 Forskningsmetode	16
2.2.3 Forholdet mellom stabstudie og forskningsmetode i lys av prosedyrer	19
2.3 Struktur.....	20
2.3.1 Stabsstudien	20
2.3.2 Forskningsmetode	21
2.3.3 Forholdet mellom stabstudie og forskningsmetode i lys av struktur.....	22
3. Analyse av sammenheng	24
3.1 Forskningsmetode som verktøy i stabsstudien.....	24
3.2 Sammenhengen i praksis.....	24

Litteratur

1. Stabsstudien som arbeidsform

1.1 Stabsstudie – avansert saksbehandling

Det ligger i begrepets andre ledd, -studie, at stabsstudien er mer krevende enn rutinemessige løpende saksbehandling. Mens den løpende saksbehandlingen oftest forholder seg til paragrafer og bestemmelser som vedrører ett saksforhold om gangen, arbeider den utredende mer langsiktige saksbehandling i form av stabsstudier, i større grad etter retningslinjer og innenfor rammer og som ledd i større prosjekter.

I den grad stabsstudien forholder seg til paragrafer og enkeltbestemmelser, er det snarere for å bidra til å se paragrafer og bestemmelser i sammenheng og å avveie dem mot hverandre enn å bruke en enkelt paragraf eller bestemmelse overfor et enkelt saksforhold. Stabsstudier har likevel det felles med den kortsiktige løpende saksbehandlingen at begge er å betrakte som fullmaktsarbeider. Det er oppdrag som skal løses – uansett om det arbeides etter av paragrafer og bestemmelser eller innenfor retningslinjer og rammer.

Felles for begge typer er også at det arbeides etter bestemte arbeidsmåter, de har en saksgang, og det arbeides etter strukturerte fremgangsmåter. Den løpende saksbehandlingen kan være mer mal-orientert både under det løpende arbeidet og i presentasjonsformen. Stabsstudiarbeidet er friere under selve utredningsfasen, men har en fast mal for selve presentasjonen; den skriftlige rapporten (se vedlegg A i stabshåndboka).

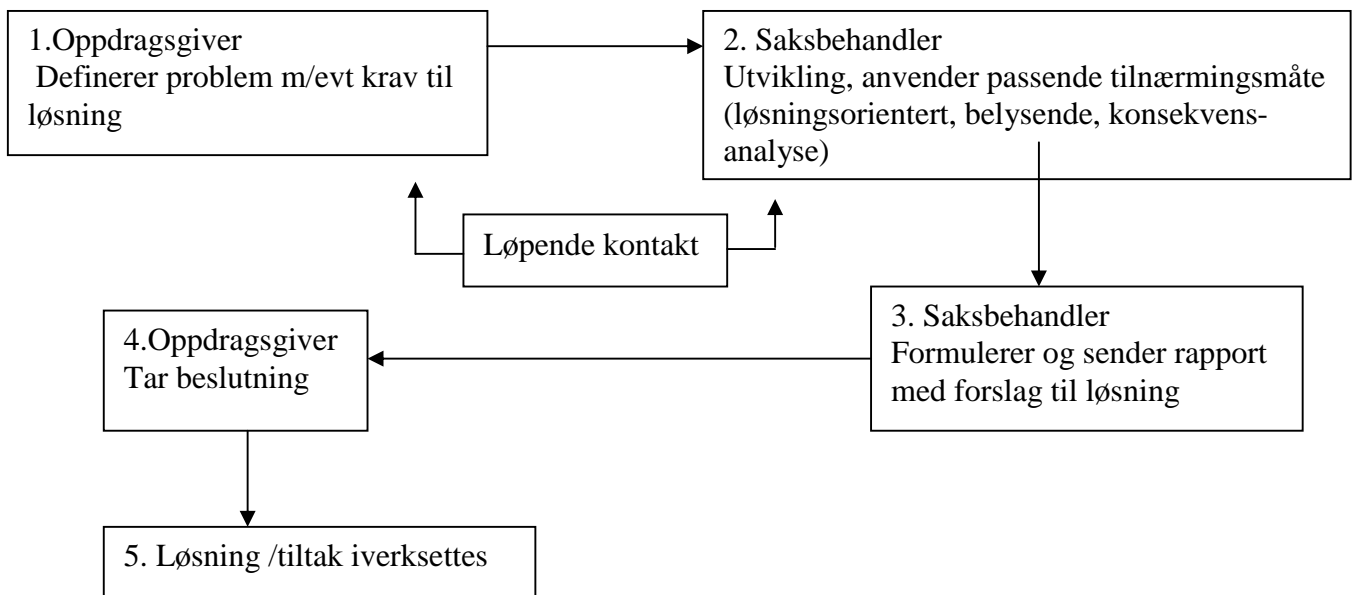
Har du opplevd at en stabsstudie/utredning har vært preget av at argumentasjon og vurderinger er gjort ut i fra en på forhånd gitt løsning eller føring
dvs. argumentasjonen er tilpasset løsningen?

1.2 Saksgangen ved stabsstudier

Med saksgang menes den skrittvisse organisatoriske fremgangsmåten under arbeidet, mens med utredningsprosessen menes de trinn og faser som selve utredningsarbeidet består av.

Saks- eller arbeidsgangen for en stabsstudie består gjerne av 5 trinn. Det er:

- Oppdragsgiver opplever/får presentert et problem eller et saksforhold som ønskes utredet, problemet formuleres eller saksforholdet beskrives og med eventuelle krav til løsning
- Saken sendes videre til saksbehandlernivå, saksbehandleren utvikler og strukturerer kunnskap med hjelp av passende type problemløsning
- Saksbehandler presenterer løsningen i en rapport/stabsstudie til oppdragsgiver
- Oppdragsgiver bruker produktet som beslutningsgrunnlag for tilnærming/løsning av opplevd/presentert problem
- Løsningen/tiltakene iverksettes

Figur 1: Arbeidsgang i arbeid med stabsstudier; saksgangen ved en stabsstudie

Under hele stabsstudieprosessen er det likevel nødvendig at saksbehandler og oppdragsgiver har løpende kontakt. Dermed bevisstgjøres uklarheter, mandatjusteringer eller andre forhold som det må tas beslutning på underveis.

Hvorfor er det nødvendig med løpende kontakt mellom saksbehandler og oppdragsgiver?
Hvilke problemer kan oppstå hvis dette ikke gjøres?

1.3 Forholdet mellom stabstudie og forskningsmetode

Ved stabsstudier legges det en metodisk ramme for selve utredningsprosessen. Denne rammen er gitt i kapittel 4 og 5 i stabshåndboka. Det er den analytisk-logiske problemanalysen som er grunnlaget. Den er et forsøk på å sikre en grunnmodell for stabsarbeidet, og som kan brukes for alle typer utredningsarbeid enten det dreier seg om en løsningsorientert studie, en belysende studie og eller en strategivurdering. Modellen anses som velegnet for å organisere og strukturere kunnskap, utlede og videreutvikle problemstillinger og kryste ut mulige løsninger som kan danne grunnlag for beslutninger som senere skal bli handlinger.

Stabsarbeidet i Forsvaret er for eget bruk og for praktiske formål – om en ser bort fra utredningsarbeid som ligger opp mot politiske myndigheter, men som utføres av Forsvarets folk. I bakgrunnen ligger derfor hele tiden en forestilling om årsak-virkning-konsekvens ut fra en nå-situasjon – og for løsningsorienterte studier også en før-situasjon. I så måte synes den analytisk-problemløsende tenkingen, som for øvrig har lang tradisjon i vår vesterlandske kultur, å være tilstrekkelig.

Det lineære i den analytisk-logiske tekningen som ligger til grunn for stabsarbeidet, kan synes stivt og rigorøst. Stabshåndbokas kapittel 4 og 5 er likevel å betrakte mer som en veiledning enn en oppskriftsbok for stabsarbeidet. Vektleggingen på kreativ tenkning, sin i prinsippet står i motsetning til den strengt logisk-analytiske måten å nærme seg et problem på, viser det. Hensikten med å sikre innflytelse fra kreative innslag i stabsarbeidet synes å være:

- Et deltakerdemokratisk argument – en vil sikre at alle som har noe å bidra med i sakens anledning får komme med sitt
- Et kvalitetssikringsargument – en vil sikre seg at relevante momenter ikke blir uteglemt
- Et vanetenkningsargument – en vil sikre seg mot at arbeidet ikke stagnerer i vanetenkning og manglende vilje og evne til å se nye muligheter

Hvorfor er det viktig med kreativ tenkning som grunnlag for stabsstudien?
Hvorfor kan kreativ tenkning bidra til å redusere vanetenkning?

Den intuitive tenkningen, som nærmest sitter i ryggmargen, blir likevel ofte beskyldt for å fremme nettopp vanetenkning og konservatisme, samt beskyldninger om at denne tenkningen ikke bygger på objektivitet og bevisbare begrunnelser. Som Stabshåndboka påpeker, bruk av ikke-lineær tenkning som arbeidsform, anfektet ikke framstillingsmåten. Stabshåndboka skiller således på arbeidsformen i stabsarbeidet (dvs. utredningsprosessen) og framstillingsformen (dvs. progresjon og innhold i selve rapporten).

Tilliten til kreativ tenkning kan tyde på at Forsvaret ønsker å utvikle stabsstudien, fra en mer lineær utredningsteknikk til en mer nyansert og objektiv utredningsprosess, mer lignende den vitenskapelige arbeidsmåte.

1.4 Analyse av forholdet mellom stabsstudie og forskningsmetode

Det betydelige innslaget av samfunnsvitenskapelig metode i grunnstudiet peker også i retning mot at innsikt i samfunnsvitenskapelig metode er veien å gå for å utvikle kvaliteten i stabsarbeidet. Det kan derfor være relevant å se på forholdet mellom stabsstudien og forskningens arbeidsmåte.

Forholdet mellom stabsstudien/stabsmetodikk og forskningsmetode kan utgjøres av:

- Samsvar – hvor ulike eller like de er hverandre (samsvarsanalyse)
- Sammenheng – i hvilken grad de kan supplere eller inngå i hverandre (analyse av sammenheng).

For å kunne si noe om samsvar, må en ta stilling til formålet, hensikten med forskningen og med stabsstudien. *Samsvar* har bare mening dersom en mener at den logisk-analytiske modellen har noe felles med vitenskapens arbeidsmåte.

Samsvar kan sies å utgjøres av ulikheter og likheter, dvs. hvor forskjellige eller like disse to tilnærmingene er. Dette vil imidlertid bare ha mening dersom stabsstudie og forskningsmetode i utgangspunktet representerer to forskjellige og uavhengige konsepter som kan sammenliknes. For å vurdere dette igjen, må en undersøke konseptenes *funksjon*, altså hva de skal brukes til, hvilken hensikt de har. Videre vil likhet og ulikhet igjen være avhengig av i hvilken grad konseptene er stabile, dvs. om de representerer en fasttømret mal eller *struktur* som alle brukere må følge i enhver sammenheng, eller om de legger til grunn muligheter for variasjon eller selvvalgte varianter.

Det neste momentet er i hvilken grad det er *sammenheng* mellom stabsstudien og forskningsmetode. Med dette menes i hvilken grad de kan utfylle hverandre og *brukes sammen* slik at resultatet blir kvalitativt sett bedre enn om de brukes atskilt og alene.

Gi en rask vurdering – før du går videre inn i lærestoffet: Hva mener du er forskjellen og eventuelt likheten mellom stabsstudien og forskningsmetode – ut i fra din erfaring/kjennskap til de to tilnærmingene?

2. Samsvarsanalyse

Samsvaret kan vurderes ut i fra tre forhold:

- Produktfunksjon (hensikt med konseptet/tilnæringsmåten)
- Prosedyrer (metoder, verktøy og teknikker for å sikre pålitelighet og objektivitet)
- Struktur (disposisjon, fremstilling og innholdselementer i en rapport)

2.1 Produktfunksjon

2.1.1 Stabsstudien

Ved bruk av den logisk-analytisk problemløsningsmetode, sikres at framstillingsformen som grunnprinsipp er lik uansett hvilket problem som skal beskrives (løsningsorientert, belysende og konsekvensanalyse). Hensikten med å bruke en slik mal er at den skal være felles og gjenkjennelig. Gjenkjenneligheten ligger i at alt stabsarbeid utvikler og strukturerer kunnskap på samme måte. Felles for stabsarbeidet er også at stabsstudien er tilknyttet et gitt overordnet problem som enkelt kan betegnes som et oppdrag.

Det er ikke bare i framstillingsmåten stabsstudien må ha en fellesforståelse i bunnen. Som Stabshåndboka også understreker er stabsarbeidet i seg selv et fellesanliggende for hele avdelinger og skal i siste instans ha sjefens påtegning selv når beslutningsmyndighet er delegert eller fattes i fellesmøter. Når så er skjedd, er det som det står i Stabshåndboka "...stabens plikt å lojalt å omsette hans [sjefens] beslutning." Det er altså sjefens beslutning selv om han ikke alene har fattet den. Denne sterke bindingen til beslutninger og etterfølgende krav til lojalitet overfor fattede beslutninger og arbeidsfellesskapet i avdelinger, gjør at stabsstudien som arbeidsform har sterke føringer mot et anvendbart resultat. Anvendbarheten ligger i at beslutningen skal la seg gjennomføre og den skal la seg etterprøve (jfr. Stabshåndboka om beslutningsstøtte og kontrollstøtte). Måten kunnskapen i en stabsstudie struktureres og organiseres på har hele tiden dette for øye. Uansett om stabsstudien er utført av en eller flere personer vil den i regelen angå mange. Diskusjoner og uenighet under arbeidet og i forkant av beslutninger, skal derfor skinlegges når beslutningen først er fattet. (TJ 13-1, 2003).

Er det alltid slik at løsningen(e) må være anvendbare i forbindelse med stabsstudier/oppdrag? Finn et eksempel/tema/problem hvor dette ikke er tilfelle.

Stabsstudiens problemløsningsmodell (metode), skal sikre en systematisk behandling av de faktorer som har betydning for en sak og foreta en kvalifisert avveining av alternative løsninger eller standpunkt.

Samlet sett kan vi si at produktfunksjonen til stabsstudien har en ytre karakter, den skal fungere som et beslutningsgrunnlag for en oppdragsgiver.

Imidlertid kan naturligvis bruk av problemløsningsmetoder brukes i andre sammenhenger, men sett i lys av stabsstudiens tilknytning til Forsvaret som organisasjon og stabstjeneste, er beslutningsgrunnlag primærfunksjonen. En stabsstudie må derfor sees i lys av at den inngår i en prosess eller organisasjon.

2.1.2 Forskningsmetode

Forskning kan i hovedsak deles i to typer. Det er grunnforskning og anvendt forskning.

Grunnforskning

Grunnforskningen er i prinsippet fri og styres ikke av andre mål enn forskerens nysgjerrighet og eventuelt visse tematiske føringer gitt av stillingsbeskrivelsen eller institusjonen. Den er i utgangspunktet fristilt stabsstudiens krav til vedtak og anvendbarhet. I motsetning til utredningsarbeid som oftest bearbeider allerede kjent kunnskap (sekundærdata), skal forskeren bringe for dagen kunnskap som tidligere ikke er kjent (primærdata).

Det er dette kravet til bruk av førstehånds kunnskap (primærdata) som gjør at forskeren må ha innsikt i metode for å kunne argumentere for relevansen (validiteten), påliteligheten og gyldigheten (reliabiliteten) til den kunnskap som senere utvikles og struktureres. Men om vi ser til hensikten med kunnskap om forskningsmetode for forskningsformål slik den er skissert av Ottar Hellevik (Hellevik 2002:14ff), ser vi flere berøringspunkter til stabsstudien:

- 1) Overensstemmelse med virkeligheten som det høyeste sannhetskriterium
- 2) Systematisk utvelgning av data
- 3) Mest mulig nøyaktig bruk av data
- 4) Aktive anstrengelser for å avkrefte egne forhåndsoppfatninger
- 5) Presentasjon av resultatene som tillater (muliggjør) kontroll, etterprøving og kritikk
- 6) En forsøker å gjøre forskningsvirksomheten kumulativ (knytte enkeltresultater sammen til større sammenhenger og helheter)

Ettersom forskeren skal finne fram til kunnskaper som tidligere ikke er kjent er innsikt i metode (framgangsmåte ved innsamling av data og bearbeidningen av dem) og kildekritikk (evne til å ta stilling til en kildes relevans og pålitelighet) sentralt.

I vitenskapelige framstillinger er diskusjoner av metodebruk og kilder en vel så viktig del som redegjørelsen for resultatene. Forskningsmetode og kildekritikk inngår i alle ledd, det er forskningens måte å kvalitetssikre arbeidet. På samme måte som forskningsprosessen er gjenstand for kontinuerlig diskusjon gjennom framstillingsmåten, er også resultatene av forskningen til stadighet gjenstand for diskusjon. Det ligger i forskningens ide. Ettersom den er fri og kunnskapssøkende vil den til stadighet være gjenstand for kritikk. Det betyr at forskningsmessige framskritt alltid vil være midlertidige. De er midlertidige fordi nye vitenskapelige funn vil gjøre gamle uaktuelle – dagens sannheter setter gårsdagens til side. Fordi det er slik kan vi heller ikke vite noe absolutt.

Etter annet begrep for det provisoriske er begrepet paradigme. Ifølge opphavsmannen, Thomas S. Kuhn (1922-1996) betyr det:

- Forbilde i betydningen mønstergyldige løsninger, det eksemplariske forskerarbeid
- De samlede ideer, verdier og teknikker som fins i forskerkollektivet, og som han kalte den faglige matrisen.

Kuhns vitenskapsbegrep er nettopp relativistisk (tidsbestemt). Paradigmer vil eksistere parallelt og nye vil avløses av gamle.

Har vi paradigmer i Forsvaret?

Forskning kan utføres og kvalitetssikres med teknikker som, men det mest problematiske er det første punktet i Helleviks opprekning, nemlig ambisjonen om overensstemmelse med virkeligheten. Noen objektiv virkelighet fins ikke, derimot ulike forståelser av virkeligheten. Denne forståelsen skapes av hvordan en fortolker virkeligheten omkring seg. Jacobsen (2000/2003 s. 34) skisserer hvordan en metodisk kan handtere begrepet objektiv virkelighet ved å spørre: Hvilken strategi er best for å samle inn data om virkeligheten? Grovt sett fins to svar: Den lukkede metoden med standardiserte svar som prøves på et representativt utvalg respondenter (svarere) – og den åpne metoden der forskeren går rundt og observerer og spør etter et mindre standardisert opplegg. Den lukkede måten som vi kjenner fra spørreskjemaundersøkelser forutsetter at forskeren på forhånd har gjort seg opp en mening om virkeligheten som vedkommende vil teste gjennom spørreskjemaet. Ved kvalitativ tilnærming er en mer åpen for den overraskende, og det uventede. Men uansett hvordan en møter dette metodisk vil sosialiseringen i et fagmiljø i stor utstrekning avgjøre hva som oppfattes sin virkelighet og ikke virkelighet. Denne "før"-dommen tar vi med oss uansett. I en etat for Forsvaret vil denne sosialiseringen omfatte både verdier, normer og fagkunnskaper. Samlet kan vi kalle disse erfaringene for bransjekunnskaper. Samlet sett er kanskje de viktigst i stabsarbeidet.

Uansett virkelighetsforståelse og ambisjon om avspeiling av virkeligheten som høyeste sannhetskriterium, spør ikke vitenskapen nødvendigvis etter anvendbarhet. Den kan vurdere et forskningsresultat ut fra hvorvidt det svarer på spørsmålet som er underkastet undersøkelse, men ikke om det lar seg bruke i det praktiske liv. Det kan nøye seg med å teste en teori på et saksforhold – eller i beste fall utvikle ny teori på grunnlag av egne funn eller tidligere kjente teorier. Der skiller vitenskapen seg fra stabsstudien. Og det er bransjekunnskapen som er avgjørende for hvorvidt resultatet lar seg gjennomføre i det praktiske liv.

Organisatorisk kan forskeren likevel sammenliknes med en saksbehandler i en militær avdeling. I stabsarbeidet brukes mange kilder, som politiske dokumenter, interne forvaltningsdokumenter i kombinasjon med bransjekunnskap, men en kan også kunne bruke kunnskap som er framkommet ved vitenskapelig arbeid. For å kunne ta stilling til kunnskapen, uansett om det er bransjekunnskap (eller forvaltningskunnskap) eller forskningskunnskap, kan det være hensiktsmessig å ha kunnskap om hvordan den er framkommet. I så måte kan innsikt i samfunnsvitenskapelig metode være nyttig for å

ta stilling til forskning som på en eller annen måte innbefatter samfunnet. For en stabsoffiser blir dette en måte å underkaste forvaltningsdokumenter og forskningen metodekritikk og kildekritikk.

Anvendt forskning

Anvendt forskning vil inneholde et praktisk perspektiv slik som stabsstudien. Denne typen forskning har like strenge vitenskapelige krav til sannhet, pålitelighet og gyldighet som grunnforskning, samtidig som forskningen har målsetning om anvendbarhet eller nytte, gjerne definert på forhånd.

Det begrepet som altså ligger nærmest for hånd for å styrke stabsarbeidet er anvendt forskning eller oppdragsforskning. Den anvendte samfunnsforskningen eller oppdragsforskningen ligger et sted imellom utredningen, som arbeider med etablert kjent kunnskap som systematiseres, og den vitenskapelige forskningen som har til hensikt å få fram ny kunnskap uavhengig av om noen har instrumentell interesse av forskningen (grunnforskning). Departementer og offentlige institusjoner gjør ofte bruk av samfunnsforskere for å belyse avgrensede samfunnsmessige forhold eller for å evaluere konsekvenser av politiske vedtak. De bruker forskningens metodikk for å få fram kunnskaper som kan si noe om virkning, sammenheng og konsekvens, men uten at det nødvendigvis stilles krav til at forskeren skal arbeide seg helt fram til forslag til politiske vedtak. Da er en inne på arbeidsområdet for stortingsmeldinger og stortingsproposisjoner.

Hva er forskjellen på grunnforskning og anvendt forskning?

Også stabsstudien kan bidra til å utvikle ny kunnskap, teoridannelser eller belysning eller testing av etablerte teorier, men vanligvis har vi forestillinger om at det er en oppgave for militærakademiene eller institutter innenfor rammen av Forsvarets arbeid, men med et friere mandat enn Forsvaret selv.

Samlet kan vi si at produktfunksjonen til forskningsmetode har en indre karakter, det vil si å sikre at utviklingen av kunnskap foregår slik at denne kunnskapen representerer virkeligheten best mulig.

2.1.3 Forholdet mellom stabsstudie og forskningsmetode i lys av produktfunksjon

Dersom oppdragsgiver ikke stiller strenge krav til pålitelighet og gyldighet, tilsvarende som ved forskning, er det ikke i stabsarbeidet krav om å bruke forskningens metoder for å kvalitetssikre hvert ledd i prosessen. Kunnskapene er i seg selv kvalitetssikret på forhånd, men kan underkastes kildekritikk. I den grad stabsarbeidet beveger seg inn i forskningens område ved å finne fram nye ikke tilgjengelige data, utvikle nye teorier, nyttes en formålstjenlig vitenskapelig metode.

Kan du tenke deg et problem/oppdrag hvor det ikke stilles krav om å kvalitetssikre alle ledd i en utredningsprosess (stabsstudie)?

Stabsstudie og forskningsmetode har to ulike produktfunksjoner. *En stabsstudie skal fungere som et beslutningsgrunnlag, mens forskningsmetode fungerer som et verktøy i en produktprosess for å kvalitetssikre prosessen.*

Begrepet stabsstudie dekker mer hele utviklingsprosessen fra oppdrag til resultat og tilsvarer det som ligger i "forskningsprosessen", mens forskningsmetode *er selve* verktøyet eller en metoden for kvalitetssikring av en kunnskapsutvikling.

Sagt med andre ord tilsvarer forskningsmetode de ulike metodene eller *prosedylene* som inngår eller bør inngå i stabsstudien, nemlig prosedyrene i løsningsorientert problemløsning, belysende problemløsning og konsekvensanalyse.

Det er da spørsmål hvordan prosedyrene i stabsstudien forholder seg til forskningsmetode.

Må alltid forskningsmetoder brukes som verktøy i stabsstudier?
Hvis ikke: Hvilke typer oppdrag/tema er det ikke behov for det?

2.2 Prosedyrer

2.2.1 Stabsstudien

Det er viktig å ha en forståelse for at både stabshåndboken og studieheftet gir en lineær beskrivelse av en mental prosess for problemløsning. Prosessen ved den løsningsorienterte stabsstudien deles inn i fem generelle trinn:

- Trinn 1: Problemanalyse
- Trinn 2: Datainnsamling og drøfting av faktorer
- Trinn 3: Mulige løsninger
- Trinn 4: Sammenlikning av løsninger
- Trinn 5: Konklusjon og anbefaling

Prosesstrinn i
stabsstudien

Dette er også de tankemessige trinn som den kognitive teori beskriver logisk-analytisk problemløsning med. En slik prosedyre gir en hensiktsmessig og logisk rekkefølge i tankeprosessen og støtter seg metodisk på fakta, logikk og systematikk. Dette skal bidra til objektive og saklige vurderinger og konklusjoner som tjener hensikten med problemløsning. Trinnene antyder ikke bare en rekkefølge i tankeprosessen, men også en handlingsprogresjon i stabsstudieløpet, selv om det er gjensidig påvirkning og vekselvirkning mellom trinnene.

Innenfor disse trinnene er det lagt inn forhold som skal bidra til at saksbehandleren ikke glemmer vesentlige momenter ved de ulike trinn som bør vurderes ved løsning av de aller fleste problemer. Disse har til hensikt å sikre en systematisk behandling av de faktorer som har betydning for en sak slik at det foretas en kvalifisert avveining av alternative løsninger eller standpunkt. Disse forholdene eller punktene kan kalles kvalitetssikringsfaktorer.

- **Trinn 1: Problemanalyse**

- klarlegge bakgrunn og hensikt
- problemformulering (kjernen i problemet)
- forutsetninger
- definisjoner
- avgrensninger
- krav (til løsningen)
- utledning av faktorer
- plan for det videre arbeidet

- **Trinn 2: Datainnsamling og drøfting av faktorer**

- innsamling av data
- grunnlag (fakta, forutsetninger, krav)
- drøfting
- delkonklusjon

- **Trinn 3: Mulige løsninger**

- løsninger vurderes opp i mot gitte krav, forutsetninger og andre definerte/gitte utledede kriterier
- aktuelle løsninger skrives ned

- **Trinn 4: Sammenlikning av løsninger**

- vurdering av løsningsalternativer opp i mot hverandre
- bruk av f.eks. valgmatrise med eventuelle vektninger knyttet krav eller faktorer
- kontrollspørsmål til den/de beste løsningen(ene)

- **Trinn 5: Konklusjon og anbefaling**

- løsningen(ene) formuleres kortfattet
- ingen nye momenter
- hovedmomenter for løsning(ene) listes opp
- kontroll om at konklusjonen/anbefalingen gir svar på problemformuleringen

Kvalitets-
sikrings-
faktorer ved
stabsstudien

Stabsstudien inneholder tilsvarende trinn og kvalitetsfaktorer ved modellene for belysende studier og ved konsekvensanalyser, men er mindre detaljerte. Her brukes likevel prinsippene for løsningsorienterte studier i tillegg til de forhold som gjelder spesielt for disse.

Både trinnene og prosedyrene er logiske faktorer som ikke forutsetter en bestemt kompetanse i forskningsmetode eller annen utredningsmetodikk hos saksbehandleren. De er generelle og er ment å gjelde for alle problemer, og skal kunne brukes uavhengig av offiserens kompetanse innen problemløsning eller utredningsmetodikk. Stabsstudien er derfor en generell modell med det en kalle lav brukerterskel. På denne

måten er stabsstudien utviklet med tanke på forsvarets beordringssystem hvor skifte av saksbehandlere skjer ofte. Metoden må da være forholdsvis lett å lære og lett å bruke.

Kjenner du til eksempler hvor en organisasjon/etat har fått redusert tillit fordi deres utredning/stabsstudie har blitt avslørt som upålitelig med lav objektivitet?

Objektiviteten sikres ved at saksbehandleren ser problemet i lys av gitte kvalitetsfaktorer samt egen bransjekunnskap og skjønn. Det subjektive kvalitetsfokuset vises også i Stabshåndboka TJ 13-1, hvor det presenteres en kvalitetskontroll av stabsstudien. Det oppgis altså mer presise forhold som saksbehandleren bør tenke på under utviklingen av stabsstudien, og rekkefølgen på disse.

Kvalitetssikringen består av åtte hovedpunkter og inneholder rasjonelle (logiske) og generelle vurderingsfaktorer (common sense). Alle punktene referer bare til saksbehandlerens subjektive vurderinger, eksempelvis:

”Er det sammenheng mellom anbefalingen (svaret eller konklusjonen) og problemformuleringen? Svarer studien på den anførte problemformuleringen?”

”Bidrar kravene i de enkelte delkonklusjonene til å svare på problemformuleringen?”

”Hvordan brukes delkonklusjonen for først å bestemme hvilke løsningsalternativer som skisseres, og deretter for å avgjøre hvem av de skisserte løsninger som er best? ”

”Undersøk hvordan grunnlaget behandles gjennom drøftingen! En god faktorbehandling argumenterer for og mot, og utnytter og forsterker delkonklusjoner fra andre faktorer.”

(TJ 13-1)

Hva er det konkret som gjør at disse kontrollspørsmålene kan fungere som kvalitetssikring? Hva er svakhetene ved dem?

Kvalitetssikringsfaktorene referer til subjektive vurderinger, det oppgis ingen ytre mål som det skal vurderes opp i mot. Spørsmålet er om dette ikke er en naturlig vurdering som gjøres av saksbehandleren under arbeidet med stabsstudien uansett.

Den anbefalte progresjon følger trinnene i stabsstudien, og har ellers en logisk struktur som følge av denne. Med andre ord er selve progresjonen ment å være en kvalitetsfaktor i seg selv.

Objektivitetsstandarden legges i stor grad hos saksbehandleren. Stabsstudien inneholder i utgangspunktet ingen andre metoder eller mål for kontroll av saksbehandlerens subjektive vurderinger og skjønn. Imidlertid inngår stabsstudien i en organisatorisk ramme, og derfor vil valg av saksbehandler og oppdragsgivers vurdering av påliteligheten til studien og løsningen være en kvalitetsfaktor koblet til stabsstudien. Objektiviteten eller påliteligheten til stabsstudien kan likevel sies å ha et *indre standardmål*. Dette betyr at påliteligheten og objektiviteten sikres opp i mot forhold internt i organisasjonen.

Pålitelighetsfaktorene som skal sikre objektivitet er da:

- stabsstudiens prosedyrer
- saksbehandlerens bransjekunnskap, subjektive skjønn og vurderinger
- oppdragsgivers vurdering.

Samlet inneholder stabsstudiens metode eller prosedyre trinnene i logisk-analytisk problemløsning med et sett av momenter (kvalitetssikringsfaktorer) som saksbehandleren bør vurdere for å sikre systematisk og objektiv behandling av saken. Objektiviteten er ment å sikres med stabsstudiens prosessyrer, saksbehandlerens bransjekunnskap og skjønn samt oppdragsgivers vurdering.

2.2.2 Forskningsmetode

Forskningsmetode tar utgangspunkt i selve forskningsprosessen, uten innlemming av organisatoriske forhold. Dette betyr at en i utgangspunktet ikke vurderer inn forskerens forhold til oppdragsgiver. Fokus for forskningsmetode er kvalitetssikring opp i mot objektivitet i forskningen, slikt at de ulike faser her blir så pålitelige og gyldige som mulig (tilfredsstillende de seks forskningskriteriene). Forskningsprosessen består da av flere faser, eller punkter (modifisert etter Hellevik 2002, kap. 2/tillempet Jacobsen 2000/2003 kap. 2 og 4):

- 1: Valg og utforming av problemstilling, enheter og variabler som skal undersøkes
- 2: Valg av undersøkelsesopplegg (metode)
- 3: Utvelgning av data – kvalitative eller kvantitative
- 4: Innsamling av data og behandling av dem
- 6: Analyse og tolkning med drøfting av pålitelighet og gyldighet
- 7: Utarbeiding av forskningsrapporten

Prosesstrinn i
forskingsprosessen

Som vi ser er det ikke store forskjeller mellom trinnene i stabsstudien og forskningsprosessen. Imidlertid vil vi kunne øyne en betydelig forskjell hvis vi ser på hvilke verktøy eller metoder som forskningsmetoden inneholder for sikring av pålitelighet og objektivitet sett i forhold til prosedyrene i stabsstudien. Forskningsmetode består av disse metodene eller prosedyrene, og kan i hovedsak listes opp på liknende måte som kvalitetssikringsfaktorene i stabsstudien (modifisert etter Hellevik 2002, kap. 3-9). Nedenstående gjelder i prinsippet all samfunnsvitenskapelig forskning, men spesifiseringene gjelder kvantitativ forskning. For en nærmere beskrivelse av trinnene i kvalitativ forskning, se Jacobsen (2000/2003) kap. 6 og 7.

1: Valg og utforming av problemstilling

- klargjøre referanserammen til problemstillingen
- formulering av problemstillingen (tre hovedtyper)
- variabeldefinisjoner (eks. teoretiske og operasjonelle)
- vurdering av definisjonsmessig validitet
- samlet vurdering av datas validitet
- vurdering av forhold i problemstillingen (det som ønskes undersøkt) opp i mot f.eks. generalitet og kausalitet (årsak-virkning)
- valg av problemstilling
-

2: Valg av undersøkelsesopplegg (metode)

- type undersøkelse (eksplorerende, beskrivende, forklarende)
- eksperimentelt eller ikke-eksperimentelt opplegg
- ekstensive eller intensive opplegg
- type datainnsamling (observasjon/utspørring) og opplegg for innsamlingen

3: Utvelging av data

- utvelging av enheter (utvalg) med hjelp ulike metoder (sannsynlighetsutvelging, ikke-sannsynlighetsutvelging eller teoretiske verktøy/teorier/vitenskapelige tradisjoner)
- utvelging av variabler og indikatorer (kjennetegn på fenomener som ikke kan måles direkte)

4: Datainnsamling

- observasjon, utspørring (metoder og teknikker for disse)
- vurdering/forberedelse ved bortfall av data
- vurdering og valg av opplegg for datainnsamling (observasjon, intervju, enquete, teoretiske (litteratur, dokumenter etc), triangulering og varianter av disse, bruk av kontrollgruppe, vurdering av feilkilder
- valg av metoder for bruk av innsamlingsoppleggene (eks. direkte/struktureerte opplegg, vurdering av spørsmålsformer etc), valg av måle/skala-nivåer, svaralternativer etc, vurdering av feilkilder
- vurdering av hvordan valgt opplegg for innsamlingen og behandlingen av data kan påvirke resultatene av undersøkelsen (validites- og reliabilitetsproblem) – tas også opp under trinn 5

5: Behandling av data

- klassifikasjoner, innholdsanalyse (kodingsvurderinger)
- målenivåvurderinger
- kontroll av reliabilitet og validitet

6: Analyse av data

- kvalitativ og kvantitativ analyse
- bruk av ulike teknikker for datapresentasjon (eks. frekvensfordelinger, statistiske mål og metoder, bivariate- og multivariate analyser, kausalanalyser, variabler-kombinasjoner etc)

7: Tolkning av resultatene

- vurdering av strategiske tester
- valg og bruk av forklaringsmodeller (substansielle/metodologiske)
- feilkildebeskrivelser/vurderinger (for alle trinnene)
- ulike slutningstyper
- utarbeiding av konklusjon/anbefalinger

8: Utarbeiding av forskningsrapporten

- form og innhold avhengig av målgruppen
- bruk av formelle presentasjonskrav/henvisningsregler

Selv om denne beskrivelsen er den meget kortfattet er den detaljrik, og ikke viser at en forsker også må ha innsikt i vitenskapsteori og forskningsmetodikk, antydes det likevel at forskningsmetode inngår i alle trinn, og er i seg selv meget omfattende. Sagt med andre ord vil forskningsmetode være et eget fag, som brukeren må beherske i tillegg til bransjekunnskapen for å bruke dette. Dermed må også oppdragsgiver eller målgruppen også beherske forskningsmetode for å kunne vurdere påliteligheten til resultatet, men ikke nødvendigvis for vurdering i hvilken grad resultatet er en løsning på et praktisk problem.

Et annet viktig prinsipp ved en forskningsprosess er at, ved trinn 1, vurderes også forhold ved de neste trinnene. I dette ligger at en ved formulering av problemstilling og valg av variabler, samtidig vurderer hvilke metoder som kan brukes og hvilke feilkilder som kan oppstå. Hvis vurderingen kommer ut med at valgte variabler og undersøkelsesmetoder vil inneholde for mange feilkilder, vil en måtte foreta et nytt valg av variabler, men som naturligvis faglig sett er innenfor samme felt. I slike tilfeller vil også forskeren måtte drøfte dette med en eventuell oppdragsgiver. Poenget er likevel at den forskningsmetodiske innsikten kan bidra til å forutse påliteligheten til resultatet. På denne måten kan ressurskrevende undersøkelser justeres før gjennomføring.

Hvorfor kan forskningsmetodisk innsikt bidra til å forutse påliteligheten til et resultat?

Forskningsmetode er først og fremst et verktøy for å redusere feilkildene slik at resultatet blir så fri for subjektive vurderinger, skjønn, tilfeldige og systematiske feil som mulig, dvs. høy grad av objektivitet eller pålitelighet og gyldighet (jfr. forskningsmetodens hensikt). På den måten sikres også at saksbehandleren/forskeren ikke produserer argumenter og begrunnelser ut i fra et gitt svar på forhånd, dvs tilpasser argumentasjon til løsningen.

Bruk av bestemte innsamlingsmetoder, teorier, kontrollgrupper og standardiserte statistiske mål og metoder er eksempler på hvordan en kan få til en slik *ytre objektivitet*. Målet er at resultatet skal være uavhengig hvem som undersøker, og at resultatet skal kunne etterprøves. Det forsøkes dermed å sikre objektivitet uavhengig av forskerens eller oppdragsgivers skjønn, eller andres vurderinger. Verktøyet er da mangfoldet av metoder og opplegg som finnes i forskningsmetode. Imidlertid må forskeren foreta mange valg innenfor disse, og her vil forskerens skjønn komme inn som en faktor. For å bygge opp forskerens kompetanse ved slike valg, inneholder forskningsmetode også tema og prosedyrer for dette, eksempelvis vitenskapsteori og forskningsstrategi innen aktuelt fagfelt. Denne kompetansen er da ment som støtte ved slike valg, og som en sikring av ytre objektivitet. Likevel vil den subjektive faktoren ikke kunne avskrives helt.

Hva menes med ytre objektivitet?

Har vi noen former for ytre objektivitet i den rene stabsstudien (hvor det ikke brukes forskningsmetode)?

Forskerens faglige kompetanse innen problemområdet vil ha samme funksjon i forskningsprosessen som bransjekunnskapen til en saksbehandler ved en stabsstudie. Forskningsmetode vil være en like viktig kvalitetsfaktor som fag/bransjekompetanse ved en forskningsprosess. Det hjelper lite at en forsker kan faget, men ikke behersker de metoder som forventes brukt for å sikre objektiviteten i forskningen. Forskningsmetode er derfor ment som et ytre standardmål på objektivitet.

Objektiviteten eller påliteligheten til en forskningsprosess kan derfor sies å ha et *ytre standardmål*, bestående av forskningsmetodens prinsipper og metoder. Disse skal da gjelde for alle utredninger uavhengig av type, oppdrag og oppdragsgiver.

Pålitelighetsfaktorene for å sikre objektivitet ved en forskningsprosess er da:

- forskningsmetode
- forskerens kompetanse innen problemets fagområde, jfr. begrepet bransjekunnskap

Samlet sett inneholder forskningsmetode verktøy og metoder for å sikre at forskningsprosessen og resultatet har minst mulig feilkilder og høyest mulig objektivitet. Forskningsmetode fungerer som et ytre standardmål på objektivitet, uavhengig av forskerens eller oppdragsgivers subjektive vurderinger.

2.2.3 Forholdet mellom stabsstudie og forskningsmetode i lys av prosedyrer

Overordnet er prosedyrene ved en stabsstudie og en forskningsprosess like. Forskjellen består i hvilke verktøy, prosedyrer eller metoder som brukes for å kvalitetssikre utviklingen av resultatet. Ved stabsstudie brukes indre standardmål bestående av allmenne kvalitetssikringsfaktorer (prosedyrer), saksbehandlerens bransjekunnskap, subjektive vurderinger og skjønn samt oppdragsgivers vurderinger. I en forskningsprosess fungerer forskningsmetode som et ytre standardmål på objektivitet. Forskningsmetode inneholder en rekke verktøy for redusere feilkilder og for å styrke påliteligheten til resultatet. I hvilken grad en saksbehandler trekker prinsippene og metodene i forskningsmetode inn som støtte i en stabsstudie, som et supplement til stabsstudiens prosedyrer, er avhengig av saksbehandlerens kunnskap på området og andre organisatoriske forhold (f.eks. oppdragsgiver krever dette).

Hva menes med prosedyre i denne sammenheng?

Mens bruk av forskningsmetode som utredningsmetodikk krever inngående studier, består stabsstudien av logiske prosedyrer basert på analytisk problemløsning og kan fremstilles på et titalls sider. I prinsippet består stabsstudien av tre prosedyrer, disse skal da være verktøyene for å utrede de fleste oppdrag. Forskningsmetode inneholder et mangfold av prosedyrer som skreddersys av den enkelte forsker avhengig av problemet.

Kortfattet kan likhetene og forskjellene i prosedyrene mellom stabsstudien og forskningsmetode formuleres slik:

- prosessrinnene er prinsipielt like
- stabsstudiens prosedyrer inneholder ikke forskningsmetode for kvalitetssikring, noe forskningen forutsetter.

2.3 Struktur

2.3.1 Stabsstudien

TJ 13-1 viser i vedleggene ulike disposisjoner for de forskjellige stabsstudietypene. Disposisjon for en løsningsorientert stabsstudie er (TJ 13-1, vedlegg A):

Overskrift

1. Innledning
  - 1.1 Bakgrunn
  - 1.2 Analyse
  - 1.3 Forutsetninger
  - 1.4 Definisjoner
  - 1.5 Avgrensninger
  - 1.6 Krav
  - 1.7 Faktorer
2. Drøfting av faktorer
  - 2.1 Faktor A
    - 2.1.1 Grunnlag (fakta og forutsetninger (som er spesifikke for denne faktoren))
    - 2.1.2 Drøfting
    - 2.1.3 Delkonklusjon
3. Mulig løsninger
  - 3.1 Løsning 1
    - 3.1.1 Beskrivelse
    - 3.1.2 Evaluering
4. Sammenlikning og valg av løsning
5. Konklusjon og anbefaling

Underskrift

Denne disposisjonen er ikke en oppskrift for progresjonen i selve arbeidet med stabsstudien, men for fremstillingen av den skriftlige rapporten. Disposisjonen følger imidlertid hovedtrekkene trinnene i stabsstudien, avhengig av type studie (løsningsorientert, belysende, konsekvensanalyse)¹.

Dette er en såkalt institusjonsmal, som innebærer at en bør fremstille stoffet etter malen slik at målgruppen kjenner seg igjen.

En slik relativt fast fremstillingsform er imidlertid ikke særegent for Forsvaret, men også vanlig ved ulike typer rapporter som utvikles i forskjellige typer organisasjoner. Fordelen er da at leseren lett kan finne fram i stoffet. Hvor strengt en skal følge malen

i praksis vil naturligvis være opp til den enkelte saksbehandler og oppdragsgiver. TJ 13-1 gir imidlertid ikke føringer for dette.

I praksis er det likevel rom for mindre justeringer, f.eks. at en legger inn flere underordnede avsnitt, avhengig av behov.

Enkelte har brukt selve presentasjonsmalen for stabsstudie som en gjennomføring av stabsstudiets prosedyrer. Dette er naturligvis feil bruk av stabsstudien som verktøy.

Hvorfor er det viktig at ulike institusjoner har sin "private" mal?

En meget vanlig feil eller misforståelse er at strukturen og progresjonen som oppgis i stabshåndbokas vedlegg oppfattes som en mal for selve utredningsprosessen. Altså: noen begynner først å finne ut hva som skal stå i forordet først, deretter hva som skal stå i bakgrunn, dernest analyse osv. Til slutt skrives konklusjon.

Har du gjort denne feilen? Hva er grunnen til at mange kan få denne forståelsen?
Hvilke problemer oppstår hvis en jobber med en stabsstudie på denne måten?

2.3.2 Forskningsmetode

Forskningsrapporter kan ha forskjellig struktur avhengig av institusjonstilhørighet, fagkultur, vitenskapelig tradisjon og nivå. I samfunnsvitenskapelige fag er følgende generelle disposisjon vanlig:

Tittelblad
Sammendrag
Forord
Innholdsfortegnelse

1. Innledning

- begrunnelse for valg av emne/oppdrag, hensikt med rapporten
- tematisk bakgrunn
- problemstilling på overordnet nivå
- begrepsdefinisjoner

2. Teoridel

- utledning/analyse frem mot presise problemstillinger/hypoteser
- fremstilling av problemstillinger, evt. hypoteser på høyt presisjonsnivå
- teorivalg og beskrivelse, avgrensninger, evt. flere begrepsdefinisjoner (teoretiske)
- drøfting av mulig feilkilder knyttet til aktuell teori

3. Metodedel

- metodevalg og design for gjennomføring
- evt. flere begrepsdefinisjoner (operasjonelle)
- drøfting av mulige feilkilder
- datainnsamling og råmateriale
- behandling av data
- analyse av data
- tolkning og teoritilknytning/forklaring av resultater
- mulige feilkilder og deres betydning for resultatet
- delkonklusjoner

4. Hovedkonklusjon

Kildeliste

Andre lister

Vedlegg

Kortere rapporter, såkalte paper, har gjerne en mer konsentrert disposisjon:

Tittelside

Forord

1. Innledning (bakgrunn, hensikt, problemstilling, teori- og empirivalg presenteres)
2. Teoripresentasjon (aktuell teori, tidligere forskning på området)
3. Empiri (design av egen undersøkelse)
4. Resultater (behandling, analyse og tolkning av data)
5. Diskusjon (drøfting av egne resultater opp i mot teori og problemstillingen)
6. Konklusjon

Av disse disposisjonene ser vi at de antyder bare det overordnet innholdet i rapporten og ikke hvordan problemet skal løses (ingen prosedyrer). Den enkelte forsker legger inn nye avsnitt og kapitler ved behov for å nyansere fremstillingen avhengig av tema og problemstilling. Dette kan f.eks. være avsnitt med delkonklusjoner, sammenlikning av løsninger, statistiske metoder og standarder, teoridrøftinger eller mer spesifikke feilkildediskusjoner.

De forskningsmetodiske prinsippene brukes gjennomgående ved alle trinn i forskningsprosessen selv om disposisjonen ikke antyder hvilke prosedyrer eller forskningsmetodiske teknikker som skal benyttes.

2.3.3 Forholdet mellom stabsstudie og forskningsmetode i lys av struktur

Disposisjoner for forskningsrapporter inneholder ikke hvilke forskningsmetodiske prosedyrer, metoder eller teknikker som skal brukes. Dette legger forskeren inn selv ut i fra sin kunnskap i forskningsmetode og forskningsstrategi i faget. Disposisjonene for stabsstudiene inneholder imidlertid punkter eller forhold som i stor grad samsvarer med selve prosedyren, og følger dermed trinnene i stabsstudien.

Disposisjonen for stabsstudien er tilpasset Forsvaret som organisasjon, og er ment som en mer fast struktur. På den måten vil målgruppen lettere kjenne seg igjen.

Forskningsrapporter kan ha liknende fast struktur (institusjonaliserte maler), men kan være noe forskjellig avhengig av organisasjon og forskningsfelt.

Kortfattet kan ulikhetene og likhetene i struktur mellom stabsstudien og forskningsmetode formuleres slik:

- ulikhetene ligger i at stabsstudiens disposisjon i stor grad samsvarer med selve prosedyrene, og styrer dermed metode- eller prosedyrevalget, mens disposisjoner for forskningsrapporter antyder bare overordnet innhold. Forskningsmetodiske prosedyrer velges og innplasseres av forskeren selv
- likheten består i at begge har et institusjonalisert preg, selv om forskningsrapporter i større grad kan ha forskjellig form avhengig av institusjon eller fagkultur.

3. Analyse av sammenheng

3.1 Forskningsmetode som verktøy i stabsstudien

Vi har til nå sett at stabsstudien og forskningsmetode har både likheter og ulikheter, kanskje mest likheter. Hovedforskjellen ligger i at forskningsmetode består av et mangfold av prosedyrer som kan velges, mens stabsstudien inneholder mer ferdige prosedyrer. Spørsmålet er om forskningsmetode også kan anvendes i stabsstudien, der en ønsker høyere sikring av objektivitet og pålitelighet, enn det stabsstudiens prosedyrer alene kan gi. Hvis dette skal gjøres er det rimelig å kreve at strukturen på studien (fremstillingen i rapporten) ikke endres nevneverdig, ettersom strukturen er godt innarbeidet i Forsvarets kultur, og tilpasset målgruppen.

Hvor vil du skrive om feilkilder i en stabsstudie?

Ved bruk av forskningsmetode kan stabsstudien/resultatet oppnå høyere grad av relevans og pålitelighet. Selve resultatet kan også bli annerledes enn om bare stabsstudieprosedyrene er brukt. Et viktig prinsipp for bruk av forskningsmetode i stabsstudien er at oppdragsgiver er bevisst bruken. Dette kan f.eks. ligge som en del av mandatet, eller saksbehandleren kan legge det inn som en mulighet under dialog med oppdragsgiver tidlig i prosessen. I en slik dialog vil det også være naturlig å diskutere hvor omfattende forskningsmetoden skal beskrives i selve studien. I forskningsrapporter vies dette vanligvis stor plass.

I en stabsstudie omtales selve metoden i mindre grad, fordi fremstillingsmalen i stor grad viser metoden. Det er også mulig å vurdere to ulike fremstillingstyper fra en stabsstudie. Det kan være en større og mer omfattende rapport som også legger vekt på å beskrive forskningsmetodiske forhold og en kortere rapport som mer fokuserer på selve resultatet/anbefalingen. Varianter av dette er at alt samles i en rapport, hvor forskningsmetodiske beskrivelser legges ved som vedlegg, og rapporten for øvrig følger strukturen i stabsstudien. Dette er forhold som bør avklares med oppdragsgiver i forkant.

3.2 Sammenhengen i praksis

Sammenhengen mellom stabsstudien og forskningsmetode, hvor disse to tilnærmingene kan supplere hverandre, kan eksemplifiseres ved en løsningsorientert stabsstudie. Forskningsmetode kan naturligvis også inngå ved andre typer stabsstudier. Sammenhengen vil da bestå i at forskningsmetodiske prinsipper og metoder brukes ved alle trinn i stabsstudien. Modellen i figur 2 viser dette.

- **Trinn 1: Problemanalyse**

- klarlegge bakgrunn og hensikt
- problemformulering (og kjernen i problemet)
- utledning av faktorer
- forutsetninger
- definisjoner
- avgrensninger
- krav (til løsningen)
- plan for det videre arbeidet

Anvendelse av forskningsmetodiske prosedyrer fra trinn 1 og trinn 2.

- **Trinn 2: Datainnsamling og drøfting av faktorer**

- innsamling av data
- grunnlag (fakta, forutsetninger, krav)
- drøfting
- delkonklusjon

- **Trinn 3: Mulig løsninger**

- løsninger vurderes opp i mot gitte krav, forutsetninger og andre definerte/ gitte utledede kriterier
- aktuelle løsninger skrives ned

- **Trinn 4: Sammenlikning av løsninger**

- vurdering av løsningsalternativer opp i mot hverandre
- bruk av f.eks. valmatrise med eventuelle vektinger knyttet krav eller faktorer (se pkt 6.2.4, TJ 13-1).
- kontrollspørsmål til den(de) beste løsningen(e)

Anvendelse av forskningsmetodiske prosedyrer fra trinn 3, 4, 5 og 6

- **Trinn 5: Konklusjon og anbefaling**

- løsningen(ene) formuleres kortfattet
- ingen nye momenter
- hovedmomenter for løsning(ene) listes opp
- kontroll om at konklusjonen/anbefalingen gir svar på problemformuleringen

Forskningsmetodiske prosedyrer fra trinn 7 og 8

Figur 2: Sammenhengen mellom stabsstudie (løsningsorientert prosedyre) og forskningsmetode.

Dersom forskningsmetodiske prosedyrer velges for løsning av stabsstudien må en ikke nødvendigvis fremstille dette som en forskningsrapport. Det vil heller være snakk om å bruke prosedyrene som verktøy under selve utredningsprosessen. For å dokumentere dette kan en legge inn korte versjoner av dette arbeidet som egne avsnitt i selve stabsstudierapporten eller legge alt som vedlegg, med systematiske henvisninger i teksten. I andre sammenheng kan det være naturlig at stabsstudien fremstilles som en forskningsrapport.

Et konkret eksempel på bruk av noen forskningsmetodiske prosedyrer i en stabsstudie kan være anvendelse av prosedyrer under trinn 4 (innsamling av data). Innsamling av ulike former for data vil som regel også gjelde for de fleste stabsstudier.

For å sikre at valgte innsamlingsmetoder ikke har tunge feilkilder kan en ta utgangspunkt i en *overordnet feilkildetest*. Denne tar i igjen utgangspunkt i reliabilitets- og validitetsbegrepet. En kan stille følgende testspørsmål til innsamlingsmetoden:

- i hvilken grad er påliteligheten (eller kvaliteten) på arbeidet avhengig av hvem som utfører de enkelte trinn i stabsstudien?
- hvilke feilkilder kan oppstå ved valgt metode, hva består feilkilden konkret i?
- hvordan (i hvilken retning) vil en mulig feilkilde påvirke resultatet/ konklusjonen/ anbefalingen?
- hvordan kan eventuelle feilkilder ved valgt metode reduseres? Hvilke konkrete tiltak skal settes inn?
- kan andre metoder brukes i stedet?

En ytterligere nyansering kan være nødvendig, fordi det ofte er viktig å se innsamlingsmetode og teknikk for bruk av aktuelle metode i sammenheng. Eksempler på dette er hvordan spørsmål stilles ved et intervju eller om resultatene er avhengig av hvem som stiller spørsmål. For å undersøke mulige feilkilder her, kan en vurdere følgende:

- i hvilken grad er påliteligheten avhengig av innholdet i instrumentet (eks. spørsmålstype)?
- i hvilken grad er resultatet avhengig av hvem som utfører datainnsamlingen?
- i hvilken grad er resultatet avhengig av når (på dagen/året) eventuelle undersøkelser/datainnsamlinger utføres?

Gi et eksempel på et problemområde hvor det er helt nødvendig at en gjennomfører en overordnet feilkildetest.
Finnes det tema/opdrag/problemstillinger hvor det ikke er nødvendig?

Som vi tidligere har nevnt er det et poeng å vurdere innsamlingsmetodene allerede under problemanalysen (supra 2.2.2). Disse spørsmålene vil imidlertid bare fungere som en huskeliste på lik linje med kvalitetpunktene til stabsstudien nevnt tidligere, hvis ikke saksbehandleren samtidig kjenner den forskningsmetodiske teori, metoder og de konkrete prosedyrene bak disse spørsmålene (slik vi kan finne det f.eks. i kap 3-9, Hellevik 2002).

I hvilken grad forskningsmetodiske prosedyrer skal anvendes i stabsstudien vil være avhengig av problemet. Det er ikke sikkert det er behov for å bruke alle prinsippene fra forskningsmetode. I mange tilfeller vil det være nok med utvalgte deler for å styrke påliteligheten. Spørsmålet er også om bruk av forskningsmetode kan skape falsk pålitelighet, i den forstand at saksbehandleren anvender faguttrykk og prosedyrer som kan virke avanserte og troverdige, for å gi uttrykk av vitenskapelighet.

Har du eksempler på der saksbehandleren har brukt mange fremmedord og vitenskapelige begreper for å gi inntrykk av at studien er ekstra pålitelig?

Bruk av forskningsmetode forutsetter innsikt og forståelse for bruken, og en trenet leser vil avsløre misbruk umiddelbart. Her er oppdragsgivers føringer og ikke minst kompetanse på området avgjørende.

På FSTS/Grunnstudiet er metodekompetansen gitt i Tema 1 (samfunnsvitenskapelig metode) et godt utgangspunkt for anvendelse av forskningsmetodiske prosedyrer for å styrke påliteligheten og objektiviteten til stabsstudien.

Litteratur

Hellevik, O. 2002. *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jacobsen, Dag Ingvar 2000/2003. *Hvordan gjennomføres undersøkelser: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: HøyskoleForlaget.

TJ 13-1. Prøveversjon 19. juni 2003. *Stabshåndbok for Forsvaret*. Oslo: Forsvarets overkommando.